

WSTĘP

Człowiek od zarania swego istnienia był nierozzerwalnie związany z otaczającą go przyrodą. W szumie drzew, w zapachu kwiatów, w kiełkowaniu zasianego ziarna, w dojrzewaniu owoców dopatrywał się obecności niewidzialnych mocy boskich. Urzeczony jej pięknem widział w niej symbol swych wierzeń i uczuć.

Rośliny dzięki chlorofilowi – substancji im tylko właściwej – dokonują syntezy materii organicznej czerpiąc dwutlenek węgla z powietrza i łącząc go z mineralnymi roztworami gleby. Wprost lub pośrednio rośliny są źródłem pożywienia, odzieży, dostarczają leków, materiału do budowy domostw oraz do wyrobu broni i narzędzi, opału i oświetlenia. Początkowo człowiek korzystał z roślin z najbliższego otoczenia, z gatunków rodzimych, z czasem zaczął uprawiać gatunki przeniesione z innych rejonów Ziemi.

Rośliny zostały również wprowadzone do stwórczych planów Boga, są częścią scenarii wydarzeń biblijnych Starego i Nowego Testamentu. Spotykamy się z nimi na kartach Biblii poczynawszy od Jej pierwszej księgi (Rdz 1,11). Są również interesujące i fascynujące ze względu na mnogość niesionej przez nie symboliki. W licznych miejscach występują jako porównania i symbole: *Zasadzeni w domu Pańskim rozkwitną na dziedzińcach naszego Boga. Wydadzą owoc nawet i w starości, pełni soków i zawsze żywotni* (Ps 92,14). W metaforze nowotestamentalnej wiążą się ze wzrostem wewnętrznym. Sadzenie roślin, podlewanie – to obrazy działalności Apostołów, lecz tym, który daje wzrost, jest Bóg (1 Kor 3,5).

W Biblii występuje przeszło sto nazw roślin, większość rośla i nadal występuje w *Erec Israel*. Jedne są wymienione wielokrotnie, jak np. cedr, dąb, oliwka, figa, palma, pszenica, winorośl, inne, jak np. warzywa, tylko jeden raz (Lb 11,5), jako rzecz, za którą tęsknili w czasie wędrówki po pustyni, a przecież po osiedleniu w Ziemi Obiecanej były podstawą ich codziennej diety, mimo to Biblia ich więcej razy nie wymienia. Należy także wspomnieć o grupie roślin, wokół których uczeni po dziś dzień wiodą spór, jak np. „krzew gorejący” czy „biblijna manna”. Nazwy roślin w Piśmie Świętym nie zawsze odnoszą się do konkretnych gatunków, często są to nazwy ogólne, jak „lilie polne”, „ciernie i osty”.

Rośliny zajmują również ważne miejsce w literaturze talmudycznej (Misznie, Talmudzie, Midraszach), zwłaszcza w Misznie. W sumie w literaturze starożytnego *Erec Israel* możemy znaleźć opisy około 500 roślin i ich produktów.

Po co czytelnikowi Biblii znajomość roślin?

Dla ludzi wierzących, obcujących z tekstem Pisma Świętego, jak i agnostyków, „podróż w głąb Biblii” jest niezbędna dla Jej głębszego zrozumienia. Znajomość roślin biblijnych pozwala poznać, jakie warzywa i owoce jedli ówcześni ludzie, jakie rośliny uprawiali, do czego je wykorzystywali. Przyroda jako świadek ziemskich dróg Jezusa jest też cennym materiałem ilustrującym Jego naukę. Ułatwia wyjaśnienie przypowieści Jezusa, jak i zrozumienie niektórych opowieści zawartych zarówno w Starym jak i Nowym Testamencie.

Ziemia Święta to najbardziej kontrastowy pod względem przyrodniczym kraj na Bliskim Wschodzie. Jest to rejon, w którym spotykają się różne jednostki fitogeograficzne: pustynia, półpustynia, step, jak i zbiorowiska leśne oraz roślinność twardolistna. Takie bogactwo zbiorowisk zadecydowało o różnorodności gatunkowej roślin na tym obszarze. U podnóża Hermonu spotykamy roślinność śródziemnomorską, na szczycie alpejską. Liczne drzewa akacjowe rosnące w Dolinie Araba podkreślają jej podzwrotnikowy charakter. Występuje tu wiele przedstawicieli afrykańskiej flory. Równinę Hula porasta roślinność tropikalna. Na nizinie nadmorskiej rosły kiedyś lasy szarańczynowe i gęste lasy dębowe, wzgórza Szefela to obszar bogaty w drzewa morwowe, figowe i oliwkowe (1 Krl 10,17; 1 Krn 27,28; 2 Krn 1,15; 26,10; 28,18). Kopiaste pagórki Galilei porastały pinie i drobnolistne, karłowate dęby i krzewy twardolistne, wysokie wzgórza pokrywały sosny i cyprysy. Wzgórza Hebronu porastały lasy wiecznie zielonych dębów, miejscami sosny, w ich południowej części dominowała roślinność śródziemnomorska. Góry Judzkie w czasach biblijnych były zalesione, o czym świadczą nazwy miejscowości, np. Kirjat Jearim (Miasto leśne).

Niecała szata roślinna, którą opisuje Biblia, dotrwała do naszych czasów w stanie niezmienionym, niemniej wiele gatunków jeszcze możemy spotkać pielgrzymując do Ziemi Świętej. Na przestrzeni wieków dokonały się wielkie zmiany w roślinności. Gdy lud Izraela wkraczał do Ziemi Obiecanej, większość wyżej położonych terenów porastał las. Prawdopodobnie jeszcze w czasach Jezusa było tu sporo lasów. Dzisiaj naturalne lasy wiecznie zielone zachowały się w niewielu miejscach. Pięćdziesiąt lat temu zaczęto hamować proces trzebieenia lasów i dzięki czemu zdołano uratować niewielką powierzchnię ze słynnymi cedrami libańskimi i częścią górskiego lasu na północy. W miejscach gdzie dawniej rosły dęby posadzono gaje drzew owocowych. Nawodniono niektóre obszary pustynne. Utworzono około 150 rezerwatów i 60 parków narodowych, bowiem flora Izraela jest wyjątkowo bogata, obejmuje ok. 2500 gatunków roślin.

Obecność roślinności na terenie Izraela uzależniona jest od ilości opadów i kierunku wiatru: wiatr północny przynosił wilgotne, chłodne powietrze, południowy zaś gorące, suche. W przypadku niedostatecznej ilości opadów i niepomysłnych wiatrów spadał plon, co często prowadziło do głodu (Pwt 11,13-14).

Tam, gdzie roczna suma opadów wynosi poniżej 200 mm, jest pustynia – zieleni się bardzo krótko, jedynie po deszczach, które przychodzą w styczniu i na początku

lutego. Wtedy spotykamy krótko żyjące terofity* i zielenią się kolczaste krzewy. Na pustyni w miejscach gliniastych mogą pojawiać się wykwity soli, a wokół nich występują rośliny o zgrubiałych liściach i łodygach, gromadzące w swoich tkankach sól – halofity**.

Tam, gdzie opady wynoszą ponad 600 mm – na wybrzeżu Morza Śródziemnego, na północy nad Jeziorem Galilejskim i w górach, panuje roślinność śródziemnomorska z charakterystycznymi zaroślami drzew i krzewów o twardych, błyszczących liściach, jak np. laur, oleander czy lentyszek, a także eukaliptusy i akacje. Na zboczach, zwłaszcza o ekspozycji północnej występują lasy z cedrami i sosnami. Na zboczach o ekspozycji południowej, a także wtedy, gdy na innych las został zniszczony, występuje trawiasto-zielna murawa, z licznymi wychodniami skał. Murawy takie najczęściej użytkowane bywają pod wypas i nazywane są stepami.

W obszarze roślinności śródziemnomorskiej żyzne równiny zajęte są przez pola uprawne, na których rosną zboża: pszenica i jęczmień. Tam gdzie ilość opadów wynosi 200–400 mm, występują kolczaste zarośla, a roślinność zielna pojawia się po deszczach. Pola i inne uprawy w tej strefie muszą być nawadniane, bez czego są ledwie lichymi pastwiskami po deszczach, a w porze suchej brakuje pokarmu dla zwierząt trawożernych.

Biblia wymienia przeszło sto gatunków, choć problem identyfikacji roślin występujących w Piśmie Świętym nie zawsze jest łatwy, istnieje wiele wątpliwości, rozwiązaniem których zajmują się nie tylko botanicy ale teologowie i językoznawcy.

Jednym ze sposobów bliższego zaznajomienia się z Pismem Świętym może być podróż przez przebogaty świat roślin biblijnych. Rozpocniemy ją od Księgi Rodzaju, od ogrodu rajskiego.

Autorka

* Terofity – rośliny, które niekorzystne okresy przeżywają w postaci nasion.

** Halofity – rośliny występujące na glebach zasolonych (słonorośla).